

Lezen met andere ogen

Ik zeg het u maar meteen: ik heb geworsteld met deze parabel. Het is eigen aan gelijkenissen dat ze raadselachtig zijn, maar deze spande voor mij toch wel de kroon

Op het eerste gezicht – ik las met wereldse ogen- leek hij vol wonderlijke inconsistenties .

Allereerst wordt er melding gemaakt van een hek, een kuil, een pers en een uitkijktoren, allemaal elementen die niet meer terug komen in de parabel. Volgens Willem Frederik Hermans mag in een verhaal geen mus van het dak vallen, zonder dat het een gevolg heeft. Tenzij het de bedoeling van de auteur is, te betogen dat het in zijn wereld geen gevolg heeft als er mussen van daken vallen.

Maar alleen dan. Daar zit ik met dat hek en die kuil en die pers en die toren.

Vervolgens stuurt de landeigenaar , nadat twee delegaties knechten zonder pardon het zwijgen is opgelegd, zijn eigen zoon vanuit de gedachte :voor hem zullen ze wel ontzag hebben. Dat getuigt niet alleen van een verregaande naïviteit maar ook van een nauwelijks te verteren onverantwoordelijkheid.

Maar de wijnbouwers maken het op hun beurt helemaal bont door te denken dat ze na de dood van de zoon diens erfenis zullen opstrijken. Wonderlijke types.

En dan – want het is nog niet afgelopen –komt Jezus met nog een nieuwe metafoor. Over een hoeksteen. Wie over de steen struikelt zal gebroken worden, en iedereen op wie de steen valt zal verpletterd worden. Een hoeksteen -een steen ingemetseld tussen twee muren van een hoek – die zou vallen? En tegelijk een steen is waarover je kunt struikelen en die je verplettert? Een steen die zowel beneden als boven is? Om licht wanhopig van te worden.

Op het tweede gezicht – ik probeerde te lezen met ‘bijbelse’ ogen, dit verhaal te plaatsen binnen de context van de hele bijbel- werden er meer contouren zichtbaar. De parabel roept een lied van Jesaja in herinnering waarbij de wijngaard symbool staat voor het volk van Israel. De wijnbouwers zijn de leiders van het joodse volk: hoge geestelijken en farizeeën. Dan wordt ook duidelijk wat we met dat hek, de pers en de wachttorens aanmoeten. De landeigenaar –lees Adonai, de God van Israel - heeft kosten noch moeite gespaard om zijn wijngaard tot grote bloei te laten komen. Hij is wat je noemt voorwaardenscheppend bezig geweest. Een hek tegen de vossen, een pers om de druiven zorgvuldig te pletten, een uitkijktoren om begerig volk op afstand te houden. En hoewel van de gevolgen niet wordt gerept, getuigt dit alles van zo'n liefdevolle aandacht van de landeigenaar voor zijn project –van God voor het volk Israel- dat ik bij nader inzien toch denk dat deze details de goedkeuring van Willem Frederik Hermans hadden kunnen wegdragen.

En dat de landeigenaar naar den vreemde vertrekt betekent niet dat God niet meer omkijkt naar zijn volk maar wel dat hij hen die moeilijke vrijheid laat die eigen is aan mens-zijn. Zonder zich van hen af te keren. Hij blijft betrokken, stuurt zijn dienaars. Profeten. Maar de wijnbouwers, de leiders van het volk hebben geen boodschap aan de boodschappers van God, zij hebben hun eigen agenda, hun eigen belang: winstbejag, zelfverrijking.

En dat God niet alleen profeten maar zelfs zijn eigen zoon stuurt om de leiders van het volk tot inkeer te brengen is omdat zijn grenzeloze liefde het menselijk begrip te boven gaat. Zoals Eckhart schrijft: “Wat God ook doet, de eerste impuls is mededogen.”

Dan die hoeksteen . Met deze vergelijking grijpt Jezus terug op psalm 118 “De steen die de bouwers afkeurden is een hoeksteen geworden”. Waarschijnlijk is dat geen steen die muren verbindt, zoals de omschrijving in de Dikke van Dale luidt, maar een steen die in een portaal werd ingezet. Die kan vallen en je verpletteren, eenmaal gevallen kun je je er aan stoten of er over struikelen. Jezus zelf is “de afgekeurde steen” die zal vallen (een verwijzing naar zijn naderende dood) en waarop – zo waarschuwt hij – de hogepriesters en farizeeën stuk zullen lopen.

Vervolgens las ik de parabel op een derde manier: met de ogen van christelijke interpretatoren in de lijn van de kerkvaders. Matteus, een voormalige tollenaar en latere leerling van Jezus, opgegroeid in een rabbijns milieu, was in conflict met het gangbare jodendom en haalde regelmatig op hoge toon uit naar de joodse leiders die hij beschuldigde van hypocrisie en machtsmisbruik . Eeuwenlang hebben christenen over de hele kerkelijke breedte dankbaar gebruik gemaakt van Matteus verontwaardiging om hun interpretatie dat de joden godsmoordenaars waren, kracht bij te zetten. Sterker nog. Ik ontdekte dat deze parabel circuleert op nazistische sites

als bewijs voor het antisemitisme van Jezus en ter rechtvaardiging van Jodenhaat. Dat maakt dit tot een bijzonder hachelijke tekst. Ik begreep ineens waarom in geen van de boeken over gelijkenissen die ik had geraadpleegd deze parabel voorkwam.

Maar zou het mogelijk zijn deze verwerpelijke interpretatie achter me te laten en het verhaal te lezen met visionaire ogen? Ik deed een poging en mij viel mij de regel in "Uw woord wil deze wereld omgekeerd". Ik dacht aan de tentoonstelling in de Hermitage van de Franse kunstenaarsgroep Les Nabis. Het woord Nabis is geënt op het Hebreeuwse navie dat profeet betekent. Volgens Gauguin, een van de leden van de groep, is de kunstenaar een ziener. Schilderijen zijn een venster op een werkelijkheid achter de werkelijkheid, op 'deze wereld omgekeerd'. Voor Jezus waren zijn gelijkenissen vensters op een werkelijkheid achter de werkelijkheid, op 'deze wereld omgekeerd'. Natuurlijk, deze parabel is allereerst een aanklacht. Een aanklacht tegen een samenleving waarin geweld, dood en chaos de dienst uitmaken. Tegen een gemeenschap waarin mensen elkaar instrumenteel behandelen, als middel tot een doel. Maar verborgen in die aanklacht zit het visioen van 'deze wereld omgekeerd'. Jezus zegt: "Het koninkrijk van God zal u worden ontnomen en gegeven worden aan een volk dat het wél vrucht laat dragen". De vruchten van het Rijk Gods zijn niet blind eigenbelang en nietsontziende wreedheid maar mededogen, liefde en lankmoedigheid. Jezus refereert hier aan "de wereld omgekeerd". De wereld op zijn kop. Of zoals Henriette Roland Holst zo mooi dichtte: "De wereld draaide langzaam ondersteboven en kwam op zijn voeten terecht". Waar hij hoort.

Op het vijfde gezicht – ik probeerde te lezen met naar binnen gerichte ogen- is het niet alleen een aanklacht tegen hogepriesters en farizeeën maar tegen iedereen die zich gedraagt zoals zij. Tegen ons, op de momenten dat we vergeten waar het in het leven en het samenleven om draait. Waartoe we bestemd zijn. Jezus wist feilloos wat er in mensen omgaat, aan vreugde, droefheid en gemis maar ook aan ijdelheid, egoïsme, onverschilligheid. Driften en begeerten die ons blind maken voor de hand die steun zoekt en doof voor de stem die roept. Niet alleen de wereld moet ondersteboven gedraaid en op zijn voeten terecht komen, ook wij moeten ondersteboven gedraaid om op onze voeten terecht te komen. Zoals het hoort, zoals bedoeld. De parabel is een appèl om niet verstrikt te raken in oneigenlijke belangen, een appèl om mens te worden. Niet 'wat wil je hebben' is de vraag maar 'wie wil je zijn'. Dat is een oproep tot morele verbeelding

En daar aangekomen las ik op een zesde manier. De mijne. Zoals ik voor alledrie mijn broers iemand anders ben omdat zij anders zijn, zo zal dit verhaal ieder van ons op een andere manier raken omdat wij verschillen. De psychologe Alexandra Horowitz illustreert dat mooi in haar boek *Met andere ogen*. Op een wandeling door New York laat ze zich vergezellen door steeds een andere gids. De geoloog wijst haar op de fossiele zeedieren in een muur, de bioloog vertelt wat er allemaal aan beestjes over de grond loopt en de typograaf duidt de geschiedenis van de straat aan de hand van het lettertype op de naambordjes. We kijken met andere ogen, we luisteren met andere oren. Omdat onze fascinatie, ons verdriet, onze hartstocht, onze pijn, en onze verlangens verschillen. Zoals we hier zitten zal voor ieder van ons het antwoord op de vraag : wat kan ik leren van dit verhaal , een eigen kleur hebben. Maar daaronder ligt een vraag die ons allemaal in gelijke mate aangaat: Wil ik er me door laten raken? Wil ik ervan leren? Wil ik langzaam ondersteboven draaien om op mijn voeten terecht te komen? Wil ik een venster zijn op deze wereld omgekeerd? Wil ik proberen in mijn woorden en gedragingen glimpen van die andere werkelijkheid, groter dan mijn hart, mijn verstand te boven, zichtbaar te maken? Oftewel: Wie wil ik zijn? Het antwoord op die fundamentele bestaansvraag is allesbepalend. Voor jezelf, voor je naaste, voor de verre vreemde, voor 'deze wereld omgekeerd'. Dat we in Jezus geest het antwoord mogen vinden en ernaar leven.

En doe mij nooit meer zo'n parabel.

Colet van der Ven

gelezen: Matteüs 21, 33-46